

## Dört aylık dergi

Aralık 2013 • Sayı 10

### Sahibi

Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı  
adına  
Ahmet Özdemir

### Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ahmet Özdiñ

### Editör

M. İnanç Özekmekçi

### Yayın Kurulu

Ali İhsan Taşçı  
Altay Ünalay  
Enes Karabulut  
Eyüp Süzgün  
Hakan Ertin  
M. Alpertunga Kara  
Murat D. Çekin

### Tasarım Uygulama

Ahmet Yumbul

### Baskı - Cilt

Pınarbaş matbaacılık ltd. şti.  
0212 544 5877

### İletişim

Hasekisultan mahallesi  
Küçük mühendis sokaęı 7  
Fatih İstanbul

0212 588 2545 • 0533 668 0911

Faks. 0212 632 8579

bilgi@hayatsaęlik.org

ISSN

1309-6001

Dergide yeralan yazılardan yazarları mesuldür.

© Yayın hakları yayıncıya aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Tıp ve beşeri hayatın en önemli kesişme noktalarından birisini bağımlılık konusu oluşturuyor. Günümüz dünyasında insanların iradelerini sarıp sarmalayan yeni iptila türleri ve elbette yeni müptelalık kategorileri ortaya çıktı, ki bunun içine pekala bizatihi 'tıbba olan' bağımlılık da dahil edilebilir. Diğer yandan eski 'bilindik' bağımlılık türleri de özellikle genç nüfusu tehdit etmeye devam ediyor; bunların da toplumda yaygın hale gelmesinde yeni faktörlerle karşı karşıyayız. Özellikle bağımlılık olgusunun giderek değişen doğasına ve bununla mücadelede ortaya konan yeni yaklaşımlara odaklanan HayatSağlık'ın onuncu sayısında yeniden beraberiz.

İyi okumalar dileęiyle..

# Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ile Mücadelede Danışman Abi/Abla Modeli

*Ömer Miraç Yaman*

Uyuşturucu madde kullanımının her geçen gün arttığı bir Türkiye gerçeğine, artık yadsınamaz bir toplumsal kabule dönüşmüştür. Gerek uyuşturucu maddeye ulaşım imkânlarının kolaylaşması gerekse de madde kullanım yaşının ilköğretimin birinci kademesine kadar inmiş olması, yaşanan sorunun daha da kronik bir hal almasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle gençlerin kimlik arayışlarının belirginleştiği, hayata dair pek çok soru ve sorunla baş etmeye çalıştıkları bir “arayış” dönemi olan ergenlik döneminde uyuşturucu madde ile tanışmaları çok daha sorunlu bir duruma karşılık gelmektedir. Bu çalışmada kısaca tartışılmaya çalışılacak olan, İstanbul’da uyuşturucu madde kullanan gençlerin neden madde kullanımına yöneldikleri, ne tür maddeleri kullandıkları ve çözüm önerisi olarak kendilerine dair nasıl bir yol haritası belirledikleri (ya da belirlenmesini istedikleri) üzerine kısa bir tanımlama yapılmıştır.

## **Gençler Neden Madde Kullanır?**

Bağımlı gençler ile yapılan derinlemesine mülakatlarda, gençleri madde kullanımına iten sebeplerin hemen başında aileleri ile yaşamış oldukları sorunların dile getiriliyor olması oldukça manidardır. Nitekim pek çok genç, ailesi ile vakit

geçiremediğinden, özellikle babaları ile sağlıklı bir diyalog zemini yakalayamadıklarından, ailesi ile kendisi arasında sürgit devam eden kuşak çatışmasından yakınmaktadır. Yaşanagelen bu durum bir süre sonra gençlerin ailelerinden görece uzaklaşıp-kopmalarına, daha sonra ise anne-baba ile konuşacak neredeyse hiç bir ortak konunun kalmayışına doğru hızla evrilebilmektedir.

Bir diğer önemli sorun ise, özellikle İstanbul’da madde kullanan gençler arasındaki ‘İstanbullu olamama’ durumudur. Özellikle kentin halihazırda aktif göç alan pek çok ilçesinde (Esenler, Bağcılar, Esenyurt, Sultanbeyli, Sultangazi, Güngören ve kısmen Ümraniye) madde kullanan gençlerin profiline bakıldığında, gençlerin ailelerinin son 20 yıl ve daha yakın bir sürede İstanbul’la göç ettikleri gerçeği ile karşılaşmaktadır. Bu durum, özellikle madde kullanan gençlerin ailelerinin sahip oldukları ve halihazırda tamamıyla üstesinden gelemedikleri bir ‘göç travması’na işaret etmektedir ki; yaşana gelen pek çok yoksulluk ve yoksunluk halinin temelinde de göçün getirmiş olduğu bir takım sosyo-kültürel çıkmazlar yer almaktadır. Bu açıdan madde kullanan gençler açısından, İstanbul’un sosyo-ekonomik ve kültürel ortamına dahil olabilmek, en temel

de eğitim alabilmek, meslek sahibi olabilmek ve sosyal statü anlamında toplumda dışlanmadan kabul görebilmek temel bir beklentiye ve aşılması gereken en köklü sorun alanına denk gelmektedir. Bu anlamda özellikle ailelerinden yeterince elde edemedikleri 'sosyal sermaye'leri, kent merkezinde gençlerin kendilerini farklı biçim ve tarzlarda ifade etmelerine zemin hazırlamaktadır.

Gençlerin özellikle aileleri ile sürdürdükleri kapalı sosyal ilişkiler ağı, toplumda yer edinebilmek ve kendini ifade edebilmek adına akran dayanışmasına başvurulmasını doğurmaktadır. Uyuşturucu madde kullanan gençler açısından yaşanan 'sorun ve acıların' aynı veya benzer olması, doğal bir akran-arkadaş yakınlaşmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum bir süre sonra gençler arasında her şeyin paylaşıldığı ve her anlamda birbirlerine güvendikleri bir süreci doğurmaktadır.

Özellikle madde kullanan gençlerin eğitim süreçlerinden hızla uzaklaşmaları, bu gençlerin hizmet sektörlerinin en alt birimlerinde (konfeksiyon atölyesi, tezgahçılık, komilik, ofis boy'luk vb.) çalışmalarına ve mesleki formasyondan uzak bir biçimde çalışma hayatına adapte olmalarına neden olmaktadır. Bu durumda madde bağımlısı gençler için süregelen toplumsal 'eksiklikler'e bir de çalışma koşullarının zorluğu ve sıradanlığı eklendiğinde çok daha karmaşık sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu sebeplerden dolayı gençler yaşadıkları psikolojik ve fizyolojik yoksunluk ve yoksulluk halinin üstesinden gelebilmek adına bir biçimde madde kullanımına yönelmekte, anlık kurtuluşları madde kullanarak aşma yolunu tercih etmektedirler.

### **Gençler Hangi Maddeleri Kullanıyorlar?**

Gençlerin madde kullanım alışkanlıklarına dair bir çırpıda cevap verebilmek zor gözükmektedir. Nitekim gençler için madde kullanımı zamana, zemine ve maddi duruma göre değişiklikler arz edebilmekte; belirgin farklılıklar gösterebilmektedir.

Hemen belirtilmelidir ki, özellikle uyuşturucu madde bağımlısı gençler arasında ilk ve en temel bağımlılık alanı tütün-sigara bağımlılığıdır.

Hem yapılan araştırmalarda hem de uyuşturucu madde kullanan gençlerle yapılan görüşmelerde rahatlıkla fark edilmektedir ki, uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin hemen hepsi sigara kullanmaktadır. Sigara kullanımına ilave olarak gençler arasında alkol kullanımı da yaygındır. Fakat alkol kullanımının uyuşturucu madde kullanım sıklığıyla karşılaştırıldığında görece daha az tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bunun iki temel nedeni uyuşturucu bağımlısı gençler tarafından şu şekilde dile getirilmektedir; birincisi 'alkol kullanmak ve kafayı bulmak için 20-30 lira lazım abi, bir hapla 10 liraya kafanı yaşayabilirsin' diyen bir gencin anlatımında ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple gençler açısından alkol kullanımının özel günlerde, mesela asker eğlenceleri ya da doğum günü partileri gibi zamanlarda tercih edildiğine tanık olunmaktadır. İkinci neden ise 'abi birayı alıp nerde içeyim, öyle elimi kolumu sallaya sallaya, yani riskli iş anlayacağın, atarsın hapını yaşarsın kafanı' cümleleriyle ifade olunan bir durumdur. Bu anlamda özellikle İstanbul'da hala aktif göç alan ilçelerin sakinleri için birtakım toplumsal ve ahlaki kurallar 'sokak'ta hala geçerli kabul edilmekte ve bu durum madde bağımlısı gençler üzerinde bir toplumsal kontrol yaratmaktadır.

Maddi imkânların yetersizliği durumunda gençler genellikle uçucu madde kullanımına yönelmektedir. Bali, tiner, benzin, çakmak gazı, hindistancevizi çekirdeği, şurup ve farklı ağrı kesiciler, gençler tarafından maddi yoksunluk durumlarında tercih edilen maddelere dönüşebilmektedir. Fakat gençlerin neredeyse tamamının ortak olarak kullandığı ve 'ottur, günahı yoktur' deyişiyle de meşrulaştırılan esrar, tüm zamanların en sık kullanılan maddesine dönüşmektedir.

Özellikle madde kullanan gençler arasında sıkça tercih edilen bir diğer madde türü ise uyuşturucu haplardır (ekstazi). Gençler arasında en risksiz madde olarak kabul edilen haplar, 'taşımaması ve saklanması kolay oluşu', 'kullanımının rahat oluşu' ve 'ulaşımı en basit madde olması' gibi nedenlerle tercih edilmektedir.

Fakat 4-5 yıldır uyuşturucu madde kullanan gençler arasında en yaygın kullanımı 'bonzai' denen ve 400'e yakın farklı kimyasalın birleşimi

sonucunda üretilen bir madde almıştır. Türkiye belki de ilk kez bu denli tehlikeli ve çok kolay yaygınlık kazanan bir uyuşturucu madde ile karşı karşıyadır. Bonzai, eroin tarzında kronik bağımlılık yapan, özellikle kullanıcılarında fizyolojik olarak önemli ve geri dönülemez hasarlara yol açan ve gençler arasında çok hızlı yaygınlık kazanan tehlike bir maddedir. Özellikle sigaranın ucuna yerleştirilerek kullanılan bonzai, gençlerin daha önce kullandıkları hiç bir maddeye benzememektedir. Nitekim Türkiye’de eroin bağımlılığından günümüzde dahi yaygın olarak bahsetmek güç sayılabilirken; bonzai kullanımı ile bu durum bir geçiş süreci ve maddesi olarak yaygınlaştırılmakta; pek çok genç için içinden çıkılması oldukça güç bir durumla yüzleşmek kaçınılmaz

olmaktadır. Nitekim gençler arasında pek yaygın olmayan koreks (seyreltilmiş eroin) kullanımı, farklı bir yol olarak bonzai bağımlılığı ile (özellikle madde satıcıları tarafından) gençlerin hızlı uyuşturucu bağımlısı olmalarına yol açmaktadır. Bu anlamda belki de gençler tarafından dile getirildiği şekliyle, bağımlı gençler arasında ilk defa bir maddenin kullanımına karşı ciddi bir öfke ve duyarlılık hali de söz konusudur. Yani bonzai kullanan gençler, bu maddeyle hiç tanışmak istemeyeceğini, fakat buna rağmen kolaylıkla da kurtulamadıklarını belirterek; madde bağımlısı olanların özellikle bonzai’ye yaklaşmamalarını

tavsiye etmektedirler.

### **Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençler Ne İster?**

Uyuşturucu madde kullanan gençler ile yapılan görüşmelerde gençler en çok iki kurumun düzelmesinin, kendileri ve arkadan gelenler için kalıcı bir değişimi sağlayacağını düşünmektedirler: aile ve okul. Özellikle gençler açısından aile ve ebeveyn ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesinin kendileri için ne denli bir değişime zemin hazırlayacağını büyük bir beklenti ile dile getirmeleri önemlidir. Aynı beklenti okulda hem meslek öğretmenleri hem de rehberlik servisi açısından dile getirilmekte ve benzeri bir değişimin kendileri için büyük anlamlar ifade edeceğine değinmektedirler. Fakat bu sürecin, gençlerin talep ettiği kadar kolay olmayacağı hem bizzat yine gençler tarafından hem de bağımlı gençlerle çalışan uzmanlar tarafından hemen dile getirilmektedir. Bu noktada iki önemli teklifi belirterek, bu yazının da konusu olan ‘Danışman Abi/Abla’ modeli teklifimizi tanımlayabiliriz. Gençlerin ailelerinin pek çoğu göç ile büyük kente gelmiş ve hâlihazırda önemli sosyo-kültürel uyum sorunları yaşamaya devam etmektedirler. Bu anlamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nca 2014 yılında uygulamasını planlanan “aile danışmanlığı” çalışmasının, öncelikle İstanbul’da hâlihazırda aktif göç alan ilçelerde ve mahallelerde hayata geçirilmesinin gerekliliğidir. Nitekim bahsedilen bölgelerde yaşayan ailelerin çoğunluğu, pek çok farklı psiko-sosyal sorunla hayatına devam etmeye çalışan bireylerden oluşmaktadır. Bu anlamda verilecek ‘aile danışmanlığı’ desteği, gençleri henüz madde ile tanışmadan çok daha güvenli ve samimi bir aile atmosferinde yaşamalarına olanak tanıyacaktır. En azından yaşanagelen birtakım kronik sorunlara, daha büyük sorunlar eklenmeden önleyici bir yaklaşım geliştirilebilecektir.

Bir diğer önemli sorun olarak dile getirilen okul konusunda ise bir kaç boyutlu bir sürecin işletilmesi zorunlu gözükmektedir. Öncelikle hâlihazırda göç ilçesi ya da mahallesi olarak anılan bölgelerde görev alacak öğretmen kadrosunun, göç ailesi ve genci üzerine bir eğitime ve bilgilendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Özellikle

madde bağımlısı gençlerin pek çoğunda karşılaşılan temel psikolojik yoksunluk hallerine karşı öğretmenlerin yeterli bilinç düzeyine sahip olmaları, olası çatışma alanlarını en aza indirecektir. Ayrıca bağımlı gençlerin nasıl tanınacağı, hangi yönleri ile öne çıkacakları, madde kullanımının ne gibi yansımaları olabileceğine dair de bir bilinçlenme faaliyeti, gençlerle okul ortamında çok daha sağlıklı bir zeminin oluşmasına zemin hazırlayabilecektir.

### **Danışman Abi/Abla Modeli Üzerine**

Bu proje bir kaç noktada ciddi önem taşımaktadır. Öncelikli olarak literatürde karşılığını 'apaçi gençlik' olarak bulan ve bir şekilde hem maddi hem de manevi açıdan pek çok yoksunluk ve yoksulluk durumları ile hayatına devam eden gençler açısından, kendi 'sorunlu' dünyalarının dışında alternatif hayat biçimlerinin de var olabileceğini gösterebilmek adına oldukça önemlidir.

Ayrıca eğitim süreçlerinden bir şekilde uzaklaşan gençlerin İstanbul örneğinde çoğu zaman sorunlu bir hayatın içerisine girme potansiyellerinin oldukça yüksek bir orana karşılık gelmesi; eğitim süreçlerinden uzaklaşmaları sonucunda oluşabilecek muhtemel sorun alanlarından gençlerin uzak kalmasına imkân tanıyacaktır.

Lise eğitiminde sorun yaşayan gençlerin, alacakları eğitim desteği ile okul başarılarının artması ve daha sonrasında üniversite eğitimine devam etme kapasitelerinin arttırılması yalnızca eğitim alan gençlerin bireysel faydasını sağlayacak, ayrıca maddi anlamda sorun yaşayan ailesi için de bir sosyal umuda dönüşecektir.

Projenin amacı farklı bireysel ve sosyal sebeplerden dolayı lise eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan 15-18 yaş arası gençlerin eğitim süreçlerinde sürekliliği sağlayabilmektir. Bu çerçevede, gençlerin özellikle lise döneminde eğitim süreçlerinden kopmaları dolayısıyla ortaya çıkan; niteliksiz işgücü haline dönüşme, uyuşturucu ve madde kullanımına yönelme, amaçsız bir şekilde şiddet eylemlerine bulaşma, 'sokak gençliği' olarak anılmalarının önüne geçilmeye çalışacaktır.

Proje kapsamında İstanbul'da göç ile anılan ilçelerden birinde lise eğitimine devam eden genç kız ve erkekler örneklem olarak kabul edi-

lecektir. Bahsi geçen gençlere gönüllü olarak bir eğitim ve sosyalleşme desteği sunacak üniversite öğrencileri ise İstanbul'da halihazırda üniversite okumakta olan gençler arasından belirlenecektir. Bu anlamda "Danışman Abi/Abla" projesinin hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Üniversite okuyan gençlerle lise eğitiminde ciddi sorunlar yaşayan gençleri bir gönüllü 'eğitim koç'luğu ilişkisi üzerinden buluşturabilmek.
2. Bir eğitim yılı boyunca (9 ay) sürecek olan bu gönüllü birliktelik sürecinde, her hafta birebir eşleşmiş olan ikili grubun (öğrenci ve "Abi/Abla") öncelikli olarak okul dersleri kapsamında bir paylaşım içerisinde olabilmelerini sağlamak.
3. İstanbul'da bir şekilde eğitim olanaklarından yeteri kadar istifade edemeyen liseli gençlerin, yine İstanbul'da üniversite okuyan gönüllülerle girmiş oldukları 'sosyalleşme' ilişkileri üzerinden farklı bir eğitim hayatının sürdürülebileceğine dair kanaatlerini pekiştirebilmek.
4. Sınıf tekrarı yapan gencin sene sonuna geldiğinde eğitim süreçlerinde ve ders başarılarında gözle görülür bir artışın sağlanması ve bir üst sınıfa geçebilmesi
5. Gençlerin okul ve öğretmenleri ile girmiş oldukları eğitim ilişkilerinde daha nitelikli ve kaliteli bir sürecin oluşmasını mümkün kılabilme; olası sorunları en aza indirebilmek.
6. Sınıf tekrarı yapan gençlerin bir kısmında görülen olumsuz davranış biçimlerinde -suça ve şiddete bulaşma, madde kullanımına yönelme, internet kafe bağımlılığı ya da aile içi uyum problemleri- de gözle görülür bir değişimin sağlanması.

Danışman Abi/Abla modellemesi ile gençler bir yandan eğitimlerine devam edebilecekler, diğer taraftan madde kullanım alışkanlığının önüne geçebilecek çok farklı sosyo-kültürel aktiviteler ile irade eğitimlerini sağlamlaştıracaklardır. Bu sayede "Danışman Abi/Abla"sı genç için, pek çok farklı sorununu da paylaşılabilirdiği bir mentora dönüşecek, bu sayede gençler açısından çok daha sağlıklı bir sosyal sağaltım yapılabilmesinin önü açılacaktır. ■